ÓZBEKSTAN RESPUBLIKASÍ BILIMLENDIRIW HÁM ILIM MINISTRLIGI

ÁJINIYAZ ATÍNDAĠÍ NÓKIS MÁMLEKETLIK PEDAGOGIKALÍQ INSTITUTÍ

«TASDIQLAYMAN»
Ilmiy ishlar va innovatsiyalar
bo'yicha prorektor v.v.b
_____A.Berdibaev
"28"- oktyabr 2026 jil

FOLKLORTANÍW QÁNIGELIK PÁNINEN

BAĠDARLAMA

(10.00.08 – FOLKLORTANÍW qánigeliginiń talabanları ushın)

Nókis-2026

Dúziwshiler:

f.i.d. (DSc)., doc. S. S. Kazaxbaev, Ájiniyaz atındaǵı NMPI

f.i.f.d., (PhD) doc. A.Seytbekov, Ájiniyaz atındaǵı NMPI

Pikir bildiriwshiler:
NMPI ózbek ádebiyatı kafedrası docenti f.i.f.d. (PhD) S.Bekchanova
QMU qaraqalpaq ádebiyatı kafedrası docenti, p.i.d, professor. Q.Yusupov

KIRISIW

Mámleketimiz rawajlanıwı, tálim tarawı rawajlanıwı hám shet tillerdi úyreniw sistemasın jáne de jetilistiriw ilajları haqqında Ózbekstan Respublikası Prezidentiniń qararın ámelge asırıwda basqa pánler menen bir qatarda ádebiyattanıw ilimi, filologiya hám awdarmatanıwdıń da óz maqseti hám wazıypaları bar. Búgingi kúnde til hám ádebiyat xalıqlardıń ekonomikalıq jáne social-siyasiy integraciyası ushın tiykarǵı qural wazıypasın óteydi. Sonday eken, jurtımız ekonomikasınıń gúllep jasnawında usı tarawlardıń ayrıqsha ornı bar. Joqarı maman ilimiy-pedagogikalıq kadrlardı tayarlawda tayansh doktorantlar ushın jaratılǵan bul baǵdralma folklortanıw ilimi boyınsha teoriyalıq bilimge iye bolıw hám erkin oylaw kónlikpelerin payda etiw ushın úlken ahmiyetke iye esaplanadı.

Usı baǵdarlama Folklortanıw qánigeligi boyınsha tayanısh doktoranturaǵa kiretuǵınlar ushın mólsherlengen, sonıń menen birge, folklortanıw ilimindegi áhmiyetli máselelerge qaratılǵan.

PÁNNIŃ MAQSET HÁM WAZÍYPALARÍ

10.00.08 – Follortanıw qánigeligine doktoranturaǵa kiretuǵınlar bul jóneliste qaraqalpaq folklorı hám onıń xarakterli belgileri, ózgeshelikleri, folklor janrlarınıń ózgeshelikleri, folklordıń kórkem ónerdiń basqa túrleri menen qarım-qatnası, folklordıń taralıwı hám atqarılıwı, awız-eki dástúr, ustazlıq hám shákirtlik dástúr, túpkilikli hám internacionallıq syujetler haqqında teoriyalıq hám ámeliy bilimler beriw hámde olardı ámeliyatqa engiziw máselelerin úyrenedi.

1- tema. Kirisiw. Folklor haqqında túsinik. Qaraqalpaq folklorınıń derekleri. Folklor haqqında túsinik. Ertedegi qaraqalpaq folklorınıń úlgileri, olardıń ulıwma túrk tilles xalıqlarǵa ortaq bolǵan jazba esteliklerde saqlanıwı. Áyyemgi biziń eramızdan burınǵı VI ásirler waqıyasın qamtıytuǵın massagetler eposı «Tumaris»,

«Shıraq», VI ásirler waqıyasın sóz etetuǵın «Zarina hám Stringiya», «Zariyadr hám Odatida», VI-VII ásirlerde sogdalar arasında dóretilgen «Rustem» dástanları haqqında. Orxon-Enisey jazıwlarındaǵı folklorlıq elementler, VII-VIII ásirler, Beruniy miynetlerindegi folklor miynetleri, IX X ásirler «Devonu luǵat it túrk» XI ásir sózligi, ondaǵı eski túrk folklorınıń túrleri, XI ásirdegi Yusup Has Hajibtiń «Kutadgu bilig» kitabı, ondaǵı folklor dóretpeleriniń avtor tárepinen paydalanıwı.

«Kodeks kumanikus» taǵı XI ásir jumbaqları haqqında, Axmad Yugnakiydiń «Hibat -ul

Haqayıq» kitabı hám onda awızeki ádebiyat úlgileriniń isletiliwi, XII ásir, «Oǵuznama» hám «Muhabbatnama»daǵı (XIII-XIV ásir) folklorlıq motivler, úlgiler haqqında, Rabǵuziydiń «Qissas-ul-Ánbiya» kitabındaǵi ápsanalar haqqında, XIV-XV ásirlerdegi jasaǵan Soppaslı Sıpıra jıraw, Asan Qayǵı, Jiyrenshe sheshen atına baylanıslı xalıq saqlaǵan dóretpeler. 1875-jılı N.Karazin «Hayal patshalıǵı» atlı qaraqalpaq ertegin bastırıp shıǵaradı. 1902-jılı A.Divaev tárepinen birinshi márte Tashkentte Jiyemurat jıraw aytqan qaraqalpaq «Alpamıs»ınıń birinshi bóliminiń basılıp shıǵıwı, Abubakir Divaev (1855-1938) qazaq, qaraqalpaq basqa da Orta Aziya xalıqlarınıń folklorınıń jıynawshısı, izertlewshisi, baspaǵa tayarlawshısı. 1901-jılı Tórkúlden jıynalıp, A.Rossikova bastırǵan ertekler. I.A.Belyaevtiń 1903-jılı qaraqalpaqlar arasında bolıp, qaraqalpaq folklorın jıynawı, «Qoblan»dı, «Edige»ni, «Yusupbek»ti, «Baba Rawshan»dı, «Shejire»ni jazıp alıwı, 1917-jılı «Edige»ni tolıq, «Qoblan»nan úzindini, «Shejire»ni tolıq Ashxabadta bastırılıp shıǵarıwı.

1924-1945-jılları belgili tyurkolog N.A.Baskakov Qaraqalpaqstan bolıp, qaraqalpaq tilin izertlew maqsetinde qaraqalpaq folklorın barlıq janrları boyınsha bay material jıynawı hám onı Moskvada 1951-jılı rus hám qaraqalpaq tilinde “Karakalpakskiy yazık» I tomda bastırıp shıǵarıwı. N.A.Baskakovtıń miynetiniń qaraqalpaq folkloristikasndaǵı áhmiyeti. 1980-jıllardaǵı S.Morozova, S.E.Malov, A.A.Sokolov, jıynaǵan lingvistikalıq, etnografiyalıq folklorlıq materiallar hám olardıń ilim ushın áhmiyeti.

2-tema. Qaraqalpaq xalıq awızeki dóretpeleriniń jıynalıw hám izertlew máseleleri

1930-40-jıllardaǵı Q.Ayımbetov, O.Kojurov, S.Máwlenov, Sh.Xojaniyazov, A.Begimov, N.Japaqov, A.Shamuratovlardıń folklor jıynawdaǵı xızmetleri. Qaraqalpaq tariyxın etnografiyasın, folklorın úyreniwde, P.P.Ivanovtıń, S.P.Tolstovtıń, T.A.Jdankonıń miynetleriniń roli.Qaraqalpaq folklorınıń jiynaw hám izertlew jumısınıń 1950-jıllardıń aqırında shıntlap baslanıwı. Dástanlardı, folklordıń, basqa da janrlardıń hár qıylı variantların jıynawdı qolǵa alıw. Qurbanbay jıraw repertuarın jıynawǵa kewil bólıw, onnan «Xaji Gerey», «Jazkelen», S.Beknazarov hám G.Esemuratov tárepinen «Er Ziywar», A.Karimov tárepinen «Alpamıs», M.Seytniyazov tárepinen «Meńli qal», «Jaxansha», «Salimjan», Sh.Xojaniyazov, Q.Maqsetov tárepinen «Qanshayım» dástanınıń II variantınıń jazıp alınıwı. F.Sultanova tárepinen Qurbanbay jırawdan «Janádil», «Baltekey batır», «Gúldirsin» ápsanası dástanlarınıń jazılıp alınıwı, olardıń «Meńli qal» (1956), «Er Ziywar» (1958), «Qanshayım» (1958), «Qurbanbek» (1962), «Janádil» (1970), «Baltakey batır» 1970-jılı basılıp shıǵıwı.

1955-jılı A.Karimov tárepinen «Alpamıs»tıń Qıyas jıraw variantınıń jazılıp alınıwı, 1957-jıl basılıp shıǵıwı. 1957-jılı R.Xojambergenov tárepinen «Alpamıs»tıń Esemurat variantınıń jazılıp alınıwı, Q.Maqsetovtıń alǵı sózi menen 1960-jılı

basılıp shıǵıwı. 1959-jıldıń aqırında Óz R IAQ filialınıń ashılıwı, onıń quramında tariyx, til hám ádebiyat institutınıń shólkemlestiriliwi, usı institutta óz aldına birinshi márte «Qaraqalpaq folklorı» bóliminiń shólkemlestiriliwi, bay hám hár qıylı qaraqalpaq folklorı áyyemgi waqıttan házirgi kúnge shekemgi úyreniwge keń múmkinshilik tuwıwı.

1960-jıllarda Q.Maqsetov basshılıǵında úzliksiz uyımlastırılǵan folklor ekspeditsiyalar nátiyjesinde Q.Mámbetnazarov, N.Mámbetov, A.Jamalov tárepinen Arzımbet jıraw, A.Jamalov tárepinen Táńirbergen jıraw variantlarınıń jazıp alınıwı, «Qoblan» dástanınıń Q.Maqsetov tárepinen Arzmbet Jıraw, Erejep jıraw, Q.Maqsetov hám Q.Mámbetnazarov tárepinen Dáwletmurat jıraw, Karam jıraw varianti, A.Jamalov tárepinen Asqar jıraw variantı K.Ábdikarimov, Q.Mámbetnazarov tárepinen Jánibek jıraw variantınıń jazılıwı. A.Áliev hám Qayıpnazarov tárepinen «Máspatsha» dástanınıń Qayıpnazar jıraw, Q.Mámbetnazarov tárepinen «Bozuǵlan» dástanınıń Qayıpnazar jıraw, Q.Mámbetnazarov tárepinen «Bozuǵlan» dástanınıń Qıyas jıraw, Q.Maqsetov tárepinen Óteniyaz jırawdan «Sháryar» dástaniniń bir variantı Q.Mámbetnazarov tárepinen «Sháryar» dástanınıń Qıyas jıraw, Sonday-aq Esemurat Jannazarov Jumabay jıraw variantlarınıń jazılıwı, «Shora»nıń, «Edige»niń Esemurat jırawdan Q.Maqsetov, J.Xoshniyazov tárepinen, Q.Maqsetov «Ashıq Nájep» dástanınıń Qarajan baqsı, «Dáwletyarbek» dástanınıń Narbay baqsı, «Qırıq qız» dástanınıń Qıyas jıraw variantlarınıń jazılıwı, Ótep Erpolatov t.b. tárepinen «Góruǵlınıń Áwezxan», «Bázirgen», «Qırmandáli», bólimleri, «Sayatxan- Hamra», «Xúrliqa- Hamra», «Ǵárip ashq» dástanlarınıń jazıp alınıwı hám t.b. Qaraqalpaq ertekleri boyınsha Q.Mambetnazarovtıń, qosıqlar boyınsha Á.Tájimuratovtıń, naqıl-maqallar boyınsha A.Alımovtıń, házirgi folklor boyınsha Q.Mámbetnazarov tárepinen «Bozuǵlan» dástanınıń Q.Mámbetnazarov tárepinen «Bozuǵlan» dástanınıń Erpolatovtıń, N.Kamalovtıń, M.Nizamatdinovtıń bahalı hám úlken kólemli materiallarınıń Ózbekstan Ilimler Akademiyası Qaraqalpaqstan filialınıń qoljazbalar fondına kiriwi. Sonıń menen birge kóp ǵana kitabıy baspalar hám qoljazbalar menen folklor fondınıń bayıwı.

Qaraqalpaq dástanlarınıń basılıwı. «Alpamıs» Jiyemurat jıraw 1902, «Alpamıs» Ógiz jıraw 1937-41-jıl, Alpamıs Qıyas jıraw1957, Alpamıs Esemurat jıraw1960, Qoblan Esemurat jıraw 1941-51, Qırıq qız Qurbanbay jıraw1948-49, (1956,1960, qaraqalpaq, ózbek, rus, qazaq, qırǵız, túrkmen tilinde). Edige Erpolat jıraw 1937, Qanshayim Qurbanbay jıraw 1957, Máspatsha Ábdimurat jıraw 1939, Máspatsha Qıyas jıraw1958, “Ǵárip-ashıq-1960, Er-ziywar-1958, Bozuǵlan-1961, Góruǵlı- 1963, Dáwletiyarbek-1970, Qurbanbek-1962, Sharyar-1959-71, Janádil-1970 Baltekey batır-1970, Meńliqal-1956, h.t.b.

Qarqalpaq erteklerińiń basılıwı. Qaraqalpaq xalıq tvorchestvosı-1940, Qaraqalpaq xalıq ertekleri-1940, Xalıq ertekleri menen qosıqları-1941, qaraqalpaq xalıq ertekleri-1949, Qaraqalpaq xalıq ertekleri –1956, Qaraqalpaq xalıq ertekleri-1965.

Karakalpakskie narodnie skazki-Nukus1956. Dikovini Amu. Karakalpakskie narodnie skazki-1968, Qaraqalpaq xalıq legendaları-1962, Anekdoti Omirbeka Nukus, 1970. Qaraqalpaq naqıl-maqalları, qosıqları, jumbaqlarınıń basılıwı. Qaraqalpaq naqıl-maqalları-1956, Qaraqalpaq xalıq qosıqları-1965, Jumbaqları-1963-1970.

Kóp jıllıq izertlewlerdiń juwmaǵı, qaraqalpaq folklorın izertlewde oǵada úlken waqıya bolǵan professor Q.Maqsetov basshılığında hám onıń shákirtleri tárepinen iske asirilǵan 1977-1990-jıllarda «Qaraqalpaq folklorınıń» 20 tomlığınıń basılıwı, 1990-jılı «Edige» dástanınıń basılıwı, 1993-jılı «Qiriq qiz» diń Qiyas jıraw variantınıń baspadan shıǵıwı.

Qaraqalpaq folklorı boyınsha dáslepki ilimiy statyalar: N.Dáwqaraev, M.Dáribaev, «Awız ádebiyatı haqqında», «Qızıl Qaraqalpaqstan» gazetasi, dekabr 1936; Q.Ayımbetov «Qaraqalpaq folklorı», «Qaraqalpaqstan ádebiyatı hám iskusstvosı» jurnalı, 1939-jıl, №3, Q.Ayımbetov O.Kojurov, «Qaraqalpaq ádebiyatınıń túrleri» sol jurnalda, 1939,№4 t.b.

1959-jılı Tashkentte rus tilinen N.Dáwqaraevtıń «Ocherki istorii dorevolyutsionnoy karakalpakskoy literaturı» kitabınıń basılp shıǵıwı, onda qaraqalpaq folklorı, jıraw-baqsılar mektebi, folklordıń klassifikaciyası, qosıqlar, aytıs, balalar qosıqları, jańıltpash, jumbaq, diniy folklor, salt jiri, besik jırı. Toy qosıqları, joqlaw, naqıl-maqalları, ertekler haqqında qisqasha maǵlıwmatlar, dástanlar, olardan «Qoblan», «Alpamıs», «Qırıq qız» dástanlarınıń ideyaliq mazmunı boyınsha qısqasha ilimiy analiz isleniwi.

1962-jılı Nókiste Q.Maqsetovtiń «Qaraqalpaq qaharmanlıq dástanı «Qırıq qız», 1962-63-jılları Nókiste hám Tashkentte rus hám qaraqalpaq tillerinde I.T.Saǵitovtıń «Qaharmanlıq eposı», 1965-jılı Tashkenttiń «Fan» baspasında Q.Maqsetovtıń «Qaraqalpaq qaharmanlıq dástanlarınıń poetikası», 1968-jılı Q.Ayımbetovtıń «Xalıq danalığı», Q.Maqsetovtıń «Qaraqalpaq folklorınıń estetikası» (1971), «Folklor hám ádebiyat» (1975), «Karakalpakskiy epos» (1976), «Qaraqalpaq folkloristikası» (1989), «Dástanlar, jırawlar, baqsılar» (1991), t.b. kitaplarınıń basılıp shıǵıwı hám bul miynetlerdiń qaraqalpaq folklorin úyreniwdegi áhmiyeti. Qaraqalpaq ertekleri boyınsha Q.Mámbetnazarovtıń, qosıqları boyınsha Á.Tájimuratovtıń, naqıl-maqalar boyınsha T.Niyetullaevtıń, jumbaqlar boyınsha hám liro-epos boyınsha A.Alımovtıń, qaraqalpaq házirgi folklori boyınsha Ó.Erpolatovtıń, N.Kamalov, M.Nizamatdinovlardıń kitapları hám ilimiy statyalari.

«Qaraqalpaq folklori tariyxınń ocherkleri»niń dúziliwi hám bastırılıp shıǵarılıwı (1976) Yu.Paxratdinovtıń «Adam, jámiyet, satira» (1991), J.Xoshniyazovtń «Alpamıs» dástanı (1992), K.Allambergenovtıń «Edige» dástanı (1995) boyınsha kitapları qaraqalpaq folklorın tereń úyreniwge úlken ilimiy áhmiyetke iye. Qaraqalpaq folklori dóretpeleriniń belgili ilimpazları V.M.Jirmunskiydiń, X.T.Zarifovtıń, A.K. Borovkovtiń, E.E.Bertelstiń, A.A.Valitovanıń,

L.I.Klimovchtıń t.b. miynetlerinde bahalanıwı. Qaraqalpaq folkloristika iliminiń payda bolıw qáliplesiw jolları.

3-tema. Qaraqalpaq folklorınıń klassifikaciyası

Qaraqalpaq folklorın klassifikaciyalaw, Q.Ayımbetov, O.Kojurov klassifikaciyası, olar qaraqalpaq folklorına mınalar jatadı dep janrlardıń atamaların atawı (1939). 1. Ertek (folklordıń ertedegi túri) 2. Naqıl (usınıń ishinde jırawlardıń termesi de bar), Jumbaq (geyde aytısqa da aytıladı), Jańıltpash, Juwap (usınıń ishinde qız benen jigittiń uzaq aytısları bar), Ótirik óleń (ertektiń túri), Bet ashar, Joqlaw, Tolǵaw (mısal, Ormanbet biydiń ólgendegi tolǵawı), Bádik, Gúlapsan (islam dininen burınǵi dinnen qalǵan nárse), Jaydarı qosıqlar, Yaramazan, Dástanlar (eń ertedegi urıwlıq dáwirdegi Noǵaylı zamanındaǵı, Xorezm waqtındaǵı bolıp bólinedi.)Bul klassifikaciyanıń áhmiyeti hám ondaǵı kemshilikler. Klassifikaciyanı jetilistiriwge umtılıwlar.

N.A.Baskakovtiń klassifikaciyasi (1951). N.A.Baskakovtıń mazmun hám janrları boyınsha qaraqalpaq folklorın eń dáslep shártli túrde semyalıq-turmıs, dástúr folklori hám tariyxıy epikalıq janrlar dep ekige bóliwi, birinshi tarawdıń mınaday eki úlken bólimge ajıratıwı. I. Aytımlar hám qosıqlar. Buǵan magiyalıq tásirge iye, erteden saqlanip kiyatırǵan qosıqlar kiredi. 1. Awırıwdı emlew ushın aytılatuǵın eski dástúrlerden qalǵan aytimlar bádik hám gúlapsan. Bular avtordiń tastıyıqlawınsha qızılsha, qurózek hám basqa da etke shıǵatuǵın keselliklerdi joq qılıw ushın aytılatuǵın bolǵan, qurt shaqırıw tisti emlewge aytılatuǵın aytım. 2. Shaman dinininiń tásirinen qalǵan zikir salıw hám basqa da porqanshılıqqa baylanıslı aytımlar. 2). Musılman dinininiń bayramlarına baylanıslı aytımlar. Hayt-qurban, hayt ruza, yaramazan. II. Xalıq dóretpesiniń turmısqa baylanıslı janrlarına mınalar kiredi: 1. Balalar qosıqları, háyyiw, besik jırı, balalardıń ózleriniń qosıqları, 2. Qız- kelinshekler qosıqları: aytıs yamasa juwap, 3. Toy qosıqları (háwjar, bet ashar, alǵıs sóz) 4. Ólimge baylanıslı qosıqlar (joqlaw, jılaw). 5.Qosıqlar (doslıq, muxabbat ciklinen), 6.Ertek, 7. Báyit, 8. Xalıq dóretpesiniń mayda túrleri maqal yamasa naqıl, jumbaq, jańıltpash, kúlki sóz. Ekinshi tarawdı quraytuǵın tariyxıy- epikalıq janrda 2 toparǵa bólinedi: I. Tariyxıy qosıqlar hám ańızlar. Bular: 1. Qosıqlar, tariyxıy qosıqlar. 2. Tolǵaw, tariyxıy jirlar. 3. Termalar bolıp bólinedi. II. Qaharmanliq epos: 1. Dástan-qaharmanlıq poemalar (duwtar menen aytılatuǵın),

2.Jır (qobız benen aytılatuǵın) tariyxıy epikalıq dóretpeler kiredi. Bul klassifikacyanıń áhmiyeti ondaǵı anıqlawdı talap etetuǵın orınlar. N.Dáwqaraev klassifikaciyası (1959). Oniń qaraqalpaq fol`klorin lirikaliq hám epikaliq dep eki janrǵa bóliwi. Ulıwma folklordaǵı janrlar dizginin: 1. Jaydarı qosıqlar. 2. Aytıs hám juwap. 3. Balalar qosıqları. 4. Jańıltpash. 5. Jumbaq. 6. Diniy folklor. 7. Salt jırı, háyyiw yamasa besik jırı, toy qosıqları, háwjar, sińsıw, bet ashar. 8.Joqlaw. 9. Naqıl-maqallar. Oǵan termelerdi qosadı.10.Ertekler. 11.Dástanlar etip bóliwi. Jaydarı qosıqlar, aytıs hám juwap, balalar qosıqları,

jańiltpash, jumbaq, diniy qosıqlardı-qosıqlar degen bólimge kirgiziwi, al salt jırına háyyiw yamasa besik jırı, toy qosıqları, háwjar, sıńsıw, bet ashar joqlawdıń kiriwi. Bul klassifikaciyanıń áhmiyeti. Ondaǵi geypara jetispewishilikler.

Qaraqalpaq folklorın klassifikaciyalawdıń jańa úlgisi Q.Maqsetov «Qaraqalpaq folklorınıń estetikasi», Nókis (1971) geypara ózgerisler hám aniqlamalar. Qaraqalpaq fol`klorin: 1.Qosıqlar, 2.Aytımlar, 3. Naqıl-maqallar, 4. Jumbaqlar, 5.Jańıltpashlar, 6. Aytıs, 7. Ertekler, 8. Legendalar (ańızlar), 9. Anekdotlar (kúlki sóz), 10. Ápsanalar (mifler), 11. Tolǵawlar, 12. Dástanlar dep bóliw. Hár bir janrdıń ózine tán anıqlamasın beriw, ekinshi janr menen shatastırmaw, hár bir janrdıń tematikalıq bóliniwin joqarıdaǵı klassifikaciyalarda ushırasqanınday óz aldına janrǵa bólmew, úyreniwde hár bir janrdıń tematikalıq bóliniwine keń múmkinshilik beriw. Mısalı, qosıqlar janrin óz ishine tematikası boyınsha 1. Muhabbat qosıqları, 2. Dástúr qosıqları (háwjar, bet ashar, joqlaw t.b.) 3. Tariyxıy qosıqlar, 4. Balalar qosıqları, 5. Besik jırı (háyyiw qosıǵı), 6. Aqıl násiyat qosıqları, 7.Tuwǵan jer haqqında qosıqlar 8. Urıs dáwiri qosıqları t.b. bóliw múmkinshiligi.

Folklordı úyreniwde klassifikaciyanıń áhmiyeti. Klassifikaciyanı ele de jetilistiriw zárúrligi. 1996-jılǵı «Qaraqalpaq xalqınıń kórkem awızeki dóretpeleri» degen Q.Maqsetov jazǵan universitetke arnalǵan sabaqlıqta joqarıdaǵılarǵa qosımsha sheshenlik sózler, ráwiyatlar óz aldına janr retinde qaralıwı.

4-tema. Qaraqalpaq xalıq qosıqları

Qosıqtıń anıqlaması. Xalıq qosıqlarınıń payda bolıwı, ózgeshelikleri. Qosıq qaraqalpaq folklorınıń eń úlken, keń taraǵan janrlarınıń birewi. Qosıqlardıń erte zamannan baslap házirge shekem xalıqtıń ruwxiy dúńyasınan orın alıp keliwi, olardıń belgili bir ritmi, rifma iye bolıwı, xalıqtıń belgili bir namalarına salıp, muzıka ásbaplarınıń járdemi menen járdemisiz aytıla beriwi. Besik jırı háyyiwden baslap, joqlawǵa deyin barlıǵınıń qosıq penen beriliwi. xalıq qosıqları dep atalatuǵın qosıqqa tiykarınan avtorı belgisiz xalıqtıń ózi dóretken qosıqlarınıń kiriwi. Sonıń menen birge keń mánide xalıq qosıqlarına xalıqqa keńnen málim bolǵan, súyip aytılatuǵın, xalıq poeziyası manerasına jaqın dóretilgen belgili xalıq namalarına aytılatuǵın jeke avtorlardıń qosıqları da «Xalıq qosıǵı» dep atalıwı júrgiziliwi. Xalıq qosıqlarina xalıqtıń ózi dóretken avtorı belgisiz awızsha hám kitabiy dástanlardan alinip aytilatuǵin qosıqlar joqarıdaǵı aytılǵan qásiyetlerge iye shayırlardıń geypara saylandı qosıqlarınıń kiriwi. Qaraqalpaq xalıq qosıqlarınıń tematikaliq jaqtan bay keliwi hár qiyliliǵi.

Miynetke baylanıslı qosıqlar. Bul qosıqlarda miynettiń, miynet qurallariniń sóz etiliwi. miynet penen quwanısh, qayǵı, muhabbat sezimleriniń baylanısıp keliwi. Bul jerdegi qosıqlardıń xalıqtıń kún kórisi, turmısı, arzıw-ármanları menen baylanısıp keliwi. Jáne de bul topardaǵı qosıqlarda tábiyattaǵı, jámiyettegi qiyinshiliqlarǵa gúres ideyasınıń qoyılıwı. Miynetke baylanıslı qosıqlarda kásiptiń

hár qıylı túrleriniń qosıq qatarlarinan adamnıń ishki sezim tuyǵıları menen qosılıp orın alıwı. Buǵan misal retinde «Azan menen mal aydadım padaǵa», «Arba aydasam al taqtaǵa minemen», «Qazı iyshan» tipindegi qosıqlar jatıwı.

Muhabbat temasın arnalǵan qosıqlar. Bul tiptegi qosıqlardıń adamlardıń ishki sezim dúńyası menen baylanısıp keliwi, muhabbat sezimleriniń ardaqlanıwı, bir-birewge shın berilgenlik, pák muhabbattı jırlaw. Ómirdi, táǵdirdi muhabbatqa baylanıstırıw, shın muhabbat ushın qanday tosqınlıq bolsa da jeńiwge taq turıw, bul haqqında qızlardiń jigitke, jigitlerdiń qizlarǵa aytqanlari, muhabbat qosıqlariniń óz ishinde hár qiyli temalarǵa bóliniwi, arziw-ármani, quwanish, qayǵi, ayraliqqa muhabbat qosıqlarınıń baylanısıp keliwi, maqtaw, arnaw, geyde opasızlıqqa ókepelew usaǵan muhabbat qosıqlari. Muhabbat qosıqlarınıń tiykarınan tereń isenim menen toli úlken kórkemlilik penen aytiliwi. Muhabbat qosıqlarina xalıq bergen «Pashshayı kóylegiń igri dizińnen», «Qulan etin jeymen deseń qirǵa bar», «Anaw turǵan alma meken nar ma eken», «Qızıl gúldi ektim qızlar kórsin dep», «Jap boyinda tallar bar» qusaǵan qosıqlar «Qiz Minayım», «Sánem» tipindegi dástannan alınǵan qosıqlar, «Aqsúńgúl», «Ayjamal» sıyaqlı qosıqlardıń kiriwi. Bul tiptegi qosıqlardıń ideyalıq hám kórkemlik ózgeshelikleri. Balalar qosıqları. Bul tiptegi qosıqlardıń qurılısı, ózgesheligi, ápiwayılıǵı. Balalardıń dúńya tanıw, jas ózgesheligi, qızıǵıwshılıǵı menen baylanısıp keliwi, jáne de balalar oyını menen maslasıp keliwi. Balalar qosıqlarina obyekt bolǵan haywanlar dúńyası hám olar menen pikirlesiw tendentsiyasi, «Túlkishek», «Há túyeler, túyeler», «Hákke qayda», «Áwelemen, dúwelemen» qosıqlariniń ideyaliq mazmuni hám kórkemlik ózgesheligi. Balalar qosıqlarındaǵı ápiwayılılıq hám túsiniklilik. Qosıqlardiń balalardiń qabil etiwine, yadina sáykes keliwi, olardiń oylaw, oylaw hám háreket penen tiǵiz baylanisi, tek oyın zawıq qosıq bolıp qalmay, estetikalıq talǵamlardı oyata alıwı.

Besik jırı, háyyiw qosıǵı qaraqalpaq xalıq qosıqlarınıń belgili tarawın qurap turadı. Onda ilimiy ózgeshelik penen birge mazmunı kóp xalıqlarǵa ortaq bolǵan belgiler ushırasadı. Besik jırı tek analar qosıǵı ǵana emes, al atalar qosıǵı da. Besik jırın «Háyyiw» dep te ataydı, geyde «Alla» aytıw dep te júritiledi. Bul qosıqlarda qız ya ul nárestenıń kelesheginiń baxıtlı bolıwınıń jırlanıwı. «Háyyiw» qosıqlarınıń ishinde «Qaraǵım meniń jasında, jasıl qalpaq basında», «Qaraǵım meniń qayda eken, qızlar menen toyda eken», «Qaraǵım meniń jatadı, dastıǵı gúlge batadı» qusaǵan qosıqlardıń qurılısı, mazmunı, ózgeshelikleri. Balalardıń, qızların aldına alıp aytatuǵın násiyat termeleri, háyyiw qosıqların atqarıwdaǵı nama ayrıqshalıqları.

Tariyxıy qosıqlar. Bul túrdegi qosıqlardıń ayrıqshalıqları. Tariyxıy qosıqlardıń kelip shıǵıwı, tariyxıy waqıyanıń qosıqta orın alıwı, xalıq kóz-qarasınan waqıyanıń bahalanıwı, qosıqta kórkemlilik penen tariyxıy waqıyanıń beriliwi. Tariyxıy qosıqlar tariyxıy waqıyanıń kóshirmesi bolmaǵan menen sol waqıyanıń geypara ózgesheliklerin qamtıwı. «Qaraqalpaq», «Aq qapshɔq», «Jeti úyge bir beldar»,

«Márdikar» t.b. Soǵan usaǵan tariyxiy qosıqlardıń ideyalıq mazmunı, tariyxıy waqıyanı súwretlewdegi bahası. Dástúr qosıqları. Dástúr qosıqlariniń xalıq úrp-ádet dástúrleri menen baylanisip keliwi. Olardiń ótken jámiyettegi orni, xalıqtiń kún keshiriw jaǵdaylari menen, jámiyettegi ádep-ikramliliq penen únles boliwi, dástúr qosıqlarindaǵi jeke adam táǵdiriniń, ásirese qiz-kelinsheklerdiń ótken dáwirdegi quwanishlari menen bastan keshirgen qiyinshiliqlar, olardiń erkinlikti, bostanliqti ańsawi. Háwjar, sińsiw qosıqlariniń qurilisi, ideyaliq baǵiti. Háwjar, sińsiw qosıqlarindaǵi kóp ǵana qońsilas xalıqlarǵa ortaq bolǵan jaǵdaylar. Bet ashar qosıqlariniń aytiliw waqti, oniń mazmuni, ideyaliq baǵiti, kórkemlik ózgeshelikleri. Bet ashar qosıqlarindaǵi úgit-násiyat, aqil beriwshilik, jańa túsken kelindi awil, el, jaqin-juwiq penen tanistiriwshiliq. Usi jaǵdayda bet ashar qosıqlarindaǵi ishek-sileni qatiratǵuǵin házil-dálkek. Dástúr qosıqlariniń turmis penen tereń baylanisqanliǵi, turmis penen zárúrligi hám suliwliǵi bet ashar qosıqlarinda kóriniwi. Bet ashardiń atqariwshilari, atqariw túrleri. Adam quwanishi toy qosıqlarinda berilse, qayǵisi, joqlaw, jılaw qosıqlarinda beriledi. Joqlaw qosıqlariniń ólimge, belgisiz ǵayip bolip ketkenge aytilatuǵini. Joqlaw qosıqlarinda ólgen, belgisiz joq bolip ketken adamlardiń jaqsi qásiyetleri, tilekleri, ármanlari haqqında, olardiń tileklerine jete almaǵanliǵi haqqında tereń qayǵiriw menen sóz etiliwi. Joqlaw qosıqlariniń adam táǵdiri, turmisi menen tereń baylanisi, olardiń mazmuni, qurilisi, ózgeshelikleri, atqariliw túrleri, joqlaw qosıqlarinda isletiletuǵin teńewler hám basqa da súwretlew qurallari.

Aqil-násiyat qosıqlari. Bul tiptegi qosıqlardiń ózine tárbiyaliq ózgeshelikleri menen ayirilip turiwi. Aqil beriw, násiyat etiw, bul qosıqlardiń ideyaliq baǵdarin qurap turiwi. Baqsi, jırawlardiń dástanǵa kóshpesten burin aytatuǵin terme qosıqlari, misali, «bir degen de ne jaman» tipindegi qosıqlar, olardiń túrleri, mazmuni, tárbiyaliq áhmiyeti. Ulli Watandarliq uris dáwirinde dóregen qosıqlar, olardiń tematikasi, mazmuni túrleri. Bul qosıqlardi dóretiwshiler, bul túrdegi qosıqlardi atqariwshilar, bul qosıqlardiń xalıqtiń ruwxiy dúńyasinda tutqan orni, áhmiyeti.

Joqaridaǵi ati atalǵan xalıq qosıqlarinan basqa tolip atirǵan turmisqa baylanıslı qosıqlar, tuwǵan jer, el haqqında qosıqlar, arnaw qosıqlari, házil-dálkek t.b. qosıqlardiń barliǵi, olardiń tematikasi, ózgeshelikleri.

5-tema. Aytımlar

Xalıq arasinda erte dáwirlerde payda bolǵan awırıw, jaralardi sóz járdemi menen emlew dástúri bar. Adam denesine shiǵatuǵin hár qiyli jaralardi gúlapsan, bádik aytiw menen qaytariw, bas awiriwlardi porqanniń zikir saliwi menen qaytadi dew, ushiqlaw menen shóp tiygen kóz jaziladi dew erte dáwirlerdegi sóz qúdiretine iseniw. Adamlardiń sóz qúdireti menen «jin-jipir, awiriwlardi» quwiwiniń shamanizm dini menen baylanisi. Porxanlardiń zikir saliwi.Sóz qúdiretine iseniwden kelip shiqqan xalıq dástúrine kirip ketken «pátiya», «alǵis», «ǵarǵis».

Xalıq turmisina tiǵiz baylanisi bar «asiń, asiń, asińa, bereket bersin basińa» degen pátiyalar, «qirmaniń qizillansin», «jılımiń maylansin», «basiń ekew bolsin», «toy bolsin», «qoshqarday ulli bol» dep qol jayip aytilatuǵin alǵislar. Ápiwayi turmis túsiniginen payda bolǵan alǵislar menen pátiyalardiń túrleri, olardiń kórkemlik belgileri. Islam dininiń kiriwine baylanıslı payda bolǵan turmistiń hár qiyli zárúrli kórinislerine oqilatuǵin «qurannan ayatlar», duwalar, «Yaramazan» aytimi, «Yaramazan» aytimindaǵi diniy turmisliq belgiler, «Yaramazan» aytimlariniń mazmuni, ideyasi. Aytimlardiń xalıqtiń ótken ómirindegi ruwxiy dúńyasindaǵi tutqan orni, olardiń payda boliw, kelip shiǵiw sebepleri, aytimlardiń atqariwshilari, aytimlarǵa baylanıslı xalıqtiń dúńyaǵa kóz-qarasi, oniń xalıq turmisina, xalıq poeziyasina aralasiwi.

6-tema. Aytıs

Aytıs qaraqalpaq folkloriniń belgili bir janri. Aytıstıń payda bolıw dárekleri. Aytısqa tán bolǵan improvizaciya. Aytıstıń mazmunı, ózgeshelikleri. Aytısqa xarakterli bir jerde, bir máhálde eki adamniń betpe-bet júzbe-júz, suwirip salip aytısiwi, kórkem sóz sheberligi. Aytısqa xalıqtiń dástúri, úrp-ádeti, kún kórisi, turmısı psixologiyasınıń súwretleniwi. Ondaǵı pikir, kórkem sóz talası, házil dálkek, bir-birewdi utıw baǵdarınıń kórinisleri. Aytıstıń túrleri: shayirlar aytısi, juwap aytısı.

Folklordaǵı shayırlar aytısı, oniń ózine tán ózgeshelikleri. Shayırlar aytısınıń awızeki hám jazba túrleri, awızeki aytıstıń folklorǵa, jazba aytıstıń ádebiyatqa qatnası, folklorda hám Ájiniyaz benen Meńeshtiń, Mansur menen Dámeniń aytısları. Shayırlar aytısındaǵı hár kim óz elin kótermelep maqtaw, óziniń jarısıwshı tárepin jeńiw maqsetinde ekinshi eldiń kemshiligin bórttirip aytıiwı, tiykarǵı baǵdar sheberlikti, shayırlıqtı jarıstırıw ekenligi. Juwap aytısı. Kóbinese burın qız-jigitler otırıspasında jumbaq túrindegi sheshiwdi talap etetuǵın aytıslar. Juwap aytısınıń mazmunı, túrleri, kórkemlik ózgesheligi, bilimdanlıqtı, tapqırlıqtı kórsetetuǵin jaǵdayları, juwap aytısı kórinisleriniń házirgi dáwirde de qız-kelinshek, jigitler arasında kúndelik turmısta ushırasıwı.

7-tema. Sheshenlik sózler

Shayırlar aytısı hám juwap qosıqqa, rifmalasqan sózlerden qurılsa, sheshenlik sózler tereń mánili, qara sózler dizginine, sheshenlik, tereń oylılıq penen tabılǵan kórkem sózlerge qurılıwı. Aqıllı biyler menen xanlar arasındaǵı, aqilli shopan menen patshalar arasındaǵı tapqirliq penen aytilatuǵin sózler. Misal iretinde Jiyrenshe sheshen sózleri. Sheshenlik sózler óz aldina janr. Olardiń xalıqtiń kórkem awizeki dóretiwshiligindegi ornı, áhmiyeti. Kóp waqitlar sheshenlik sózler aytısqa kirgizilip kelgen edi, endi oni óz aldina janr retinde qaraw kerek.

8-tema. Jumbaqlar hám jańiltpashlar

Jumbaqlardıń anıqlaması. Onıń dórew derekleri, tariyxı. Jumbaqlardıń sóz etetuǵın orınları. Tábiyat kórinisleri hám jámiyet qubılısların, xalıqtıń basınan keshirgen tariyxın, turmısın jumbaqlardıń qamtıwı. Jumbaqtıń kásiptiń hár qıylı túrlerin óz ishine alıwı. Jumbaqta ulıwma xalıqliq ideyaniń sóz etiliwi. Miynet, óner, bilim, texnika haqqında jumbaqlar. Jumbaqtiń aytilatuǵin orni, aytiwshilari. Adamlarǵa, balalarǵa, qorshap alǵan tábiyatti, tábiyat sirlarin úyretiw, bul haqqında oylanıwǵa shınıqtırıw, jumbaqlardiń kórkemlik ózgesheligi, tili ondaǵi obrazlar, teńewler t.b. súwretlew qurallari. Oyshıllıqqa, tapqırlıqqa úyretiwde jumbaqlardiń tárbiyalıq áhmiyeti.

Folklordiń belgili bir janri jańıltpashlar. Jańıltpashtıń janrlıq ózgeshelikleri, qurılısı, mazmunı. Jas áwladlardı durıs sózlewge úyretiwde jańıltpashlardıń áhmiyeti. Jańıltpashta bir jaǵınan durıs sóylew maqseti qoyılsa, ekinshiden onda kúlki, házil payda etiwdiń qoyılıwı. Jańilpashtaǵı «sóz oyini» kórinisi.

9-tema. Naqıl-maqallar

Naqıl-maqallardıń anıqlaması. Olardıń payda bolı derekleri. Qaraqalpaq naqıl-maqallarınıń jıynalıwı, járiyalanıwı, izertleniwi, naqıllardı klassifikaciyalaw, miynet, kásip, diyxanshılıq, sharwashılıq, ańshılıq haqqında naqıl-maqallar. Haywanat dúńyasına baylanıslı naqıllar, adamnıń morallıq qásiyetlerine baylanıslı naqıl-maqallar. Hayal-qızlar temasına, dástúrge arnalǵan naqıllar. Naqıllarda ulıwma xalıqlıq ideyalardiń beriliwleri. Naqıllardıń xalıq tariyxı, turmısı, dúńyaǵa kóz-qarası, oylawları menen baylanısıp keliwi, elge xızmet etiw, hadallıq, birlik, doslıq, el qorǵaw, bilim, aqıllılıqqa úyretiw qásiyetleri. Olardaǵı gumanistlik, patriotizm ideyaları. Naqıllardaǵı milliy belgiler hám internacionallıq kórinisler, kóp ǵana xalıqlarǵa ortaq naqıl-maqallardıń ushırasıwı. Naqıl-maqallardıń kórkemlik ózgesheligi. Olarda isletiletuǵın obrazlar, teńewler t.b. súwretlew quralları. Naqıl-maqallardıń kórkem sóz dóretiwshilikte, ulıwma kórkem ádebiyatta tutqan ornı, roli.

10-tema. Ertekler

Erteklerdiń anıqlaması. Erteklerdiń payda bolıwı hám rawajlanıwı. Qaraqalpaq erteklerıniń jıynalıwı, bastırılıp shıǵıwı, izertleniwi, basqa tillerge awdarılıwı. Erteklerdiń dúńya tanıwdaǵı áhmiyeti. Ertektegi syujet qurıw hám obraz dóretiw máseleleri. Qaraqalpaq erteklerin klassifikaciyalaw:

1. Ájayıp hádiyseler haqqında ertekler.
2. Haywanat dúńyasına baylanıslı ertekler (durısı haywanlar obrazı arqalı adam turmısın, xarakterin súwretleytuǵın ertekler).
3. Turmısqa baylanıslı ertekler

11-tema. Ráwiyatlar,

Ráwiyatlar haqqında. Ráwiyatlardiń payda boliwi. Qaraqalpaq ráwiyatlariniń jiynaliwi hám bastirilip shiǵiwi. Ráwiyatlardiń ózgeshelikleri, tariyxiy haqiyqatliq hám qiyal. Kóp ǵana orinlar kóller, dár`yalar, qalalar, tawlar, adamlar haqqında payda bolǵan ráwiyatlar. Olardiń xalıq arasinda hár qiyli variantta jasawi. Ráwiyatlardiń kóbisiniń derlik, haqiyqatliqqa tiykarlaniwi, qiyaliy qosimshalar. Iskender Zulxarnayin, Aplatun, Alastun, Hákim Uliqpan, Gúldirsin, Ketenler, Tórebekxanim, Nazlimxan suliw, Shimbay, Qońirat, Tórtkúl, Aydosbiy, Ernazar biy, Erejep tentek, Turim biy, Mamanbiy haqqında ráwiyatlar. Soppasli Sipira jıraw, Asan qayǵi kóp ǵana shayir, baqsi, jırawlar haqqında ráwiyatlar. Ráwiyatlardiń haqiyqatliqti toliqti-riwdaǵi orni, roli. Bul janrdaǵi dóretpelerdiń kórkem tili haqqında. Bolmaǵan nárseni bolǵanday etip táriplew, turmis haqiyqatliǵina súyenip qiyallaw, boljawǵa baylanıslı áńgimeler. Misali, «Jılǵa talasiw», «Pishiq nege betin juwadi», «Tók tawiniń payda boliwi» t.b.

12- tema. Kúldirligi sózler (Anekdotlar)

Kúlkili sózler haqqında túsinik, anekdot janriniń ózgeshelikleri. Qaraqalpaq anekotlariniń jiynaliwi hám bastirilip shiǵariliwi. Anekdotlardiń mazmuni, tapqirliqti ótkiri házil-dálkek penen beriw. Xoja Nasretdin, Aldar kóse, Ómirbek laqqi anekdotlari. Olardiń ideyaliq mazmuni, kórkem tili. Xalıq arasinda házirge shekem payda bolip aytilip júrgen anekdotlar. Anekdot janriniń xalıqlar qarim-qatnasi menen bayiwi, rawajlaniwi, jańa variantlariniń payda boliwi, anekdot aytiw usillari.

13- tema. Ápsanalar (mifler)

Ápsana haqqında túsinik. Jer, aspan, juldizlar, Adam ata, Hawa ene, payǵambarlar, pirler, áwliyeler, ataqli adamlar haqqında ápsanalar. Ápsanada qiyal hám haqiyqatliq, ápsananiń áhmiyeti. Ápsanalardiń kópshilik jaǵdayda káramat penen baylanisip keliwi, diniy uǵimlar menen qarim-qatnasi.

14- tema. Tolǵawlar

Tolǵawlar qaraqalpaq fol`kloriniń óz aldina bir janri. Onda xalıqtiń ótkendegi tariyxiniń elewli bir waqiyalari kórkem sóz etiledi. tolǵawlarǵa «Ormanbet biy», «Posqan el» qusaǵan dóretpeler jatadi. Tolǵaw qosıqta atqarilip, óz namasina iye.

15- tema. Dástanlar

Dástanlar haqqında uliwma túsinik. Dástanlardiń dóreliwi, tariyxiy dáwir menen baylanisi, dástanlardiń jiynaliwi, basip shiǵariliwi, basqa tillerge awdarmalari. Dástanlar boyınsha izertlewler. Dástanlarda jámiyetlik sananiń súwretleniwi. Miynet, el qorǵaw, joqari adamgershilik, muhabbat temalariniń dástanlarda súwretleniwi, xalıqtiń mápin oylaǵan unamli obrazlardiń jasaliwi, xalıq kúshiniń

súwretleniwi. Dástandaǵi jek kóriwshilik tuwdiratuǵin unamsiz tipler. Dástanlardiń versiya hám variantlari haqqında. Awizsha hám kitabiy dástanlar, qońsilas xalıqlar menen qaraqalpaq dástaniniń syujetiniń, obrazlariniń ideyasiniń jaqinliǵi hám bul versiyalardiń milliy ayirmashiliqlari. Dástanlarda sotsialliq qarama-qarsiliqlar, azatliq, adamgershilik, patriotizm, erkinlik, ǵárezsizlik ideyalari, waqiyaniń orayindaǵi batir obrazi, batirdiń aqilli hayali, balalari, xanlar, dáwler obrazi, mástan kempir hám t.b.Dástanlardaǵi hayal-qizlar máselesi, olardan shiqqan qaharmanlar. Hayal-qizlar obrazlari, olardiń obrazina baylanıslı demokratizm, gumanizm ideyalari. Dástanlardaǵi diniy isenimler, dástandi dóretiwshi hám atqariwshilardiń kóz-qaraslari haqqında.

Dástanlardiń klassifikatsiyasi:

1. «Qaharmanliq dástanlar» («Alpamis», «Qoblan», «Qiriq qiz», «Góruǵli», «Yusup-Axmet», «Máspatsha» t.b.)
2. Liroepikaliq dástanlar («Ǵárip ashiq», «Sayatxan-Hamra», «Hurlixa-Hamra», «Ashiq Nájep»).
3. Socialliq turmis máselelerin sóz etetuǵin dástanlar («Shár`yar», «Shiyrin-Sheker» t.b.)
4. Tariyxiy dástanlar («Edige», «Shora», «Dáwletyarbek» t.b.)

16- tema. Qaharmanlıq dástanlar

«Alpamis» dástaniniń jiynaliwi, basip shiǵariliwi, izertleniwi. Dástanniń milliy versiyalari hám variantlari, dástanniń dóregen dáwiri. Qaraqalpaqlar versiyasi menen ózbek, qazaq versiyalariniń uqsasliqlari hám ayirmashiliqlari. «Alpamis» dástaniniń tiykarǵi ideyasi. Alpamis, Qarajan, Áshim obrazlari, Tayshaxan, Ultan obrazlari, dástandaǵi basqa da obrazlar haqqında. Dástanniń kompozitsiyasi, kórkem tili.

«Qoblan» dástani. Dástanniń jiynaliwi, basip shiǵariliwi, izertleniwi. «Qoblan»niń milliy versiyalari hám variantlari, bular arasindaǵi jaqinliqlar hám ózgeshelikleri, dástanda azatliq, ǵárezsizlik, dosliq, sirtqi jawlarǵa qarsi gúres ideyasiniń súwretleniwi, Qoblan, Qurtqa, Qaraman, Ersayim, Polat, Mirzasayim obrazlari, Aqshaxan, Alshaǵir, dáwler obrazlari. Unamli, unamsiz obrazlar dizgini. Dástandaǵi qiyaliy elementler hám realistlik motivler. Dástanniń qurilisi kórkem tili.

«Qiriq qiz». Dástanniń jazilip alinip basip shiǵariliwi, dástanniń sóz etetuǵin tiykarǵi ideyasi. Gúlayim, Arislan, Sarbinaz, Altinay, Otbasqan, Allayar, Jurin obrazlari. Surtaysha, Nádirsha, obrazalri. «Qiriq qiz» dástaniniń dóreliwinde ataqli qaraqalpaq jırawi Qurbanbay Tájibaevtiń dóretiwshilik úlesi, «Qiriq qiz» dástaniniń ekinshi Qiyas jıraw varianti. Dástanniń qaraqalpaq xalıq poeziyasinda tutqan orni hám áhmiyeti.

«Góruǵli». «Góruǵli» dástaniniń qaraqalpaqsha variantlariniń jiynaliwi, bastirilip shiǵariliwi, «Góruǵli» dástaniniń payda boliwi, taraliwi haqqında ilimiy pikirler.

Qaraqalpaqlar arasina kóp hám keń taralǵan «Góruǵli»niń ayriqsha «Áwezxan», «Qirmandáli», «Bázirgen» bólimleri. «Góruǵli» dástaniniń tiykarǵi ideyasi. Góruǵli, Aǵayunis, Qirmandáli, Bázirgen, Áwezxan obrazlari. «Góruǵli» dástaninan alinip, xalıqliq bolip ketken qosıqlar, dástanniń kórkemlik ózgesheligi. Dástanniń qaraqalpaq versiyasiniń payda boliwinda qaraqalpaq baqsi-jariwlardiń roli

«Máspatsha». «Máspatsha» dástaniniń jiynaliwi, basiliwi, izertleniwi. dástanniń variantlari, dóregen dáwiri haqqında. «Máspatsha» dástanindaǵi qaharmanliq hám liroepikaliq momentler. Dástanniń tiykarǵi ideyaliq baǵiti. Máspatsha, Ayparsha obrazlari. Labaqbay menen Ábdikerim bay obrazlari. Babaxan, Shardene baba, Orazali, Alańǵasar dáwler obrazi. Dástanniń kompozitsiyasi, tili

«Yusup-Axmet». «Yusup-Axmet» dástaniniń payda bolǵan dáwiri, milliy versiyalari, jiynaliwi, izertleniwi, basiliwi, qaraqalpaq versiyasiniń ózgesheligi, dástandaǵi obrazlar, oniń ideyaliq baǵiti, syujetlik qurilisi, kórkemlik ózgesheligi.

17- tema. Liroepikaliq dástanlar («Ǵárip ashiq», «Sayatxan-Hamra», «Hurlixa-Hamra», «Ashiq Nájep»).

Qaraqalpaq liroepikaliq dástanlariniń jiynaliwi, geyparalariniń basip shiǵariliwi. Liroepikaliq dástanlar haqqında pikirler, bul tiptegi dástanlardiń qaharmanliq dástanlardan ayirmashiliqlari.

«Ǵárip-ashiq». Dástanniń qaraqalpaqsha versiyasiniń awizsha hám jazba túrdegi variantlari, dástanniń taraliwi haqqındaǵi ilimiy pikirler. Qaraqalpaq versiyasiniń qáliplesiwi haqqında. Dástanniń tiykarǵi ideyasi erkin muhabbatti jirlaw. Ǵárip, Sánem obrazlari, Azberxoja, Aqsha, Baǵman obrazi, Shahabbaz, Sháhwálet, ana, qarindas obrazlari, «Ǵárip ashiq» dástaniniń kórkemlik ózgeshelikleri haqqında.

«Sayatxan-Hamra». «Sayatxan-Hamra» dástaniniń qaraqalpaqsha variantlari, dástanniń kórkem tili, ózgeshelikleri. Sayatxan, Hamra obrazlari, dástanniń kórkem tili, ózgeshelikleri. «Sayatxan-Hamra» dástaniniń xalıqliq xarakteri. Dástanniń payda boliwi, taraliwi, qaraqalpaq versiyasiniń qáliplesiwi haqqında oylar.«Ashiq Nájep». Qarajan baqsidan jazilip alińǵan dástanniń qaraqalpaqsha varianti, bul varianttiń milliy ózgesheligi, túrkmen versiyasinan ayirmashiliqlari, dástanniń tiykarǵi ideyasi. Nájep, Minayim, Ashiq-aydin obrazlari, Álbent obrazi, dástandaǵi baqsishiliqti, saz ónerin, muhabbatti ardaqlaw, dástanniń xalıqliǵi, ondaǵi xalıqliq bolip ketken qosıqlar, dástanniń kórkemlik ózgesheligi, áhmiyeti haqqında. Berdaq baqsi mektebiniń bul dástanniń qaraqalpaqsha versiyasiniń payda boliwinda dóretiwshilik úlesi.

18- tema. Socialliq turmis máselelerin sóz etetuǵin dástanlar («Sháryar», «Shiyrin-Sheker» t.b.)

Socialliq-turmis máselelerin sóz etetuǵin dástanlardiń ózgeshelikleri, tematikasi, onda da qaharmanliq, liroepikaliq motivlerdiń ushirasiwi, biraq sotsialliq-turmis máseleleriniń basim súwretleniwi.

«Sháryar». Dástanniń jiynaliwi, bastirilip shiǵiwi, awdarmalari, izertleniwi, variantlari, dástanniń payda bolǵan dáwiri haqqında pikirler, ideyaliq baǵiti, dástandaǵi basli obrazlardan Shár`yar, Ánjim, Gúlshara obrazlari Jahangir obrazi, Darapsha, Shasiwar obrazlari. Dástanda turmis haqiyqatliǵiniń qiyal júyrikliginde súwretleniwi, dástanda ushirasatuǵin fantastikaliq jaǵdaylar. Dástanniń kórkemligi haqqında.

«Shiyrin-Sheker» dástaniniń Qurbanbay jıraw varianti, oniń ideyasi, obrazlari basqa milliy versiyalar menen salistirǵani, ózgesheligi, xalıqlar arasinda mádeniy qarim-qatnastiń áhmiyeti, nátiyjeleri.

19- tema. Tariyxiy dástanlar

Tariyxiy dástanlardiń ózgeshelikleri. Bul tiptegi dástanlardiń liroepikaliq, qaharmanliq, sotsial-turmis máselelerin sóz etetuǵin dástanlarǵa salistirǵanda tariyxta belgili adamlardiń ómirine baylanıslı quriliwi hám belgili dárejede tariyxiy waqiyalardi qamtiwi, biraq olardiń aniq tariyxiy húJjet bola almaytuǵini, bul tiptegi dástanlardi tariyxiy haqiyqatliq penen qiyallawdiń, kórkemlewdiń aralasip keliwi, tariyxiy dástanlardiń bárinen de burin kórkem dóretpe ekenligi, tariyxti úyreniwde qosimsha derek bolip qalatuǵini, tariyxiy waqiyalardiń uriwliq, feodalliq dáwirdegi dúńyaǵa kóz-qarasi, jıraw kóz-qarasinan «Ádilxan» tilekeleriniń bayan etiliwi.

«Edige» dástani. «Edige»niń jiynaliwi, járiyalaniwi, izertleniwi, «Edige»niń qaraqalpaq versiyasiniń qazaq, bashkir, noǵay, Qirim tatarlari t.b. versiyalarinan ózgeshelikleri, jaqinliqlari «Edige»niń basilǵan Bekimbet jıraw, Erpolat jıraw, Qiyas jıraw variantlari, Óteniyaz jıraw, Qiyas jıraw, Jannazar jıraw, Esemurat jıraw, Jumabay jırawlardan dástanniń jaziliwi. «Edige» dástaniniń tariyxqa qatnasi haqqında. «Edige» dástaniniń ideyasi. Ásirese kórkem dóretpe sipatinda áhmiyeti. Dástanniń qurilisi, obrazliliǵi, kórkem tili haqqında.

«Shora» dástani. «Shora» dástaniniń jiynaliwi hám járiyalaniwi. Oniń 1922-jılı A.Divaev bastirǵan varianti, sońǵi dáwirde fol`kloristler tárepinen jiynaǵan Esemurat jıraw, Óteniyaz jıraw, Seytjan jıraw, Karam jıraw, Jannazar jıraw variantlari, 1995-jılı basilǵan «Ershora» dástaniniń Esemurat jıraw varianti. Dástanniń mazmuni, ideyaliq baǵiti, kórkemlik ózgeshelikleri.

«Dáwletiyarbek» dástani. «Dáwletiyarbek» dástaniniń variantlari. «Dáwletiyarbek»tiń Ózbekstan Ilimler akademiyasiniń Qaraqalpaqstandaǵi filialiniń qoljazbalar fondindaǵi variantlari, 1930-jılı S.Máwlenov, Sh.Xojaniyazov tárepinen Qarajan baqsidan jazip alinǵan varianti, 1960-jılı «Ámiwdár`ya» jurnaliniń №4sanindaǵi Q.Maqsetov jazip alǵan, basilǵan Narbay baqsi úlgisi, «Dáwletiyarbek» dástaniniń 1995-jılı óz aldina kitap bolip basiliwi, dástanniń

ideyasi, obrazlari, kórkemlik ózgesheligi, tariyx penen baylanisi. «Dáwletiyarbek»tiń basqa milliy versiyalari tuwrali.

20- tema. Qaraqalpaq folklorin dóretiwshiler hám atqarıwshılar.

Qaraqalpaq folklorin dóretiwshiler hám atqariwshilar. Buriŋǵi dáwirdegi qaraqalpaq folklorin aktiv atqariwshilar hám dóretiwshiler: qosıqshilar, juwabiy, sheshen, ertekshi, qatiqulaq adamlar. Qissaxanlar, baqsi, jırawlar, xalıq shayirlari. Qaraqalpaq folkloriniń aŋizǵa aylanǵan jırawi Soppasli Sipira jıraw, oniń ómir bayanina baylanıslı xalıq awzindaǵi, dástandaǵi materiallar, Soppasli Sipira jıraw atina baylanıslı termeler. «Há, Kenjembay, Kenjembay», «Jatir edim ǵaplette» t.b.Asan qayǵi atina baylanıslı materiallar, olardiń mazmuni, qurilisi, oniń ásirese tábiyat qubilisi boyınsha aytqanlari.Jiyrenshe sheshen atina baylanıslı sheshenlik sózler, olardiń qurilisi, mazmuni. Jiyrenshe sheshen sózlerindegi tapqirliq, danaliq.Jiyen jıraw. Jiyen jırawdiń jırawliq xizmeti. Jiyen jıraw mektebine kiretuǵin jırawlardiń atqaratuǵin dástanlari, termeleri.

XIX ásirdegi Aytuwar jıraw haqqında, Shańkot, Qabil, Xalmurat jırawlar tuwrali. Jiyemurat jıraw tuwrali maǵliwmatlar, oniń 1902-jılı basilǵan «Alpamis» dástani haqqında, jırawdiń ózgesheligi, improvizatorliǵi.

Nurabilla jıraw, oniń ómirbayani, epikaliq repertuari, Nurabillaniń jırawliq dańqi hám improvizatorliq qábiletleri, «Qoblan», «Alpamis», «Shora», «Shár`yar», «Edige» dástanlariniń suliw, toliq variantlariniń házirgi versiyaniń qáliplesiwinde Nurabilla jırawdiń shákirtleri, Nurabilla jırawdiń roli, Nurabilla jırawdiń shákirtleri, Nurabilla atqarǵan termeler, namalar.Qurbanbay jıraw, ómirbayani, repertuari, oniń atina, dóretiwshilik usilina baylanıslı «Qiriq qiz», «Er Ziywar», «Qanshayim», «Qurbanbek», «Meńliqal», «Janádil», «Baltakey batir», «Erqosay», «Bozaman», «Shiyrin-Sheker», «Hajigirey» t.b. dástanlari. Qurbanbay improvizator jıraw, oniń ózi dóretken dástanlari, termeleri. Qaraqalpaq xalıq poeziyasinda jırawdiń orni.Esemurat jıraw, ómirbayani. Esemurat Nurabilla jırawdiń miyrasxori. Esemurat jıraw bergen «Qoblan» dástani, oniń ideyasi, kórkemlik ózgesheligi, Esemurat jırawdaǵi improvizatorliq, jırawdiń ózi dóretken termeleri, original atqaratuǵin qobiz namalari.

Erpolat jırawdiń «Edige»ni atqariwdaǵi, Ógiz jırawdiń «Alpamis»ti atqariwdaǵi sheberligi, ekewiniń ómir bayaninan maǵliwmatlar.Qiyas jırawdiń ómirbayani, oniń improvizatorliǵi menen dóregen «Alpamis», «Qiriq qiz», «Máspatsha», «Shár`yar», «Shora», «Bozuǵlan» t.b. dástanlar. Bul dástandaǵi Qiyas jırawdiń jeke ózgesheligi. Jıraw atqaratuǵin namalar, termeler. Qiyas jırawdiń ózi shiǵarǵan termeleri. Xalıq poeziyasiniń rawajlaniwinda Qiyas jıraw dóretiwshiliginiń áhmiyeti.Qulamet, Óteniyaz jırawlar haqqında maǵliwmatlar. Qaraqalpaq xalıq poeziyasiniń payda boliwinda, rawajlaniwinda talantli shayir jırawlardiń orni.

Aqimbet, Muwsa baqsilar haqqında «Góruǵli», «Ǵárip Ashiq», «Yusip-Axmet», «Sayatxan-Hamra» dástanlariniń qaraqalpaqsha versiyalariniń qáliplesiwinde

olardiń xizmeti. Aqimbet, Muwsa atina baylanıslı qaraqalpaq xalıq namalari, qosıqlari. Muwsa hám Aqimbet dástúriniń dawamlaniwinda Eshan baqsiniń roli, Eshan baqsi ómiri hám xizmeti haqqında maǵliwmatlar. Súyew baqsi dástúrin dawam etiwshi Japaq baqsı, onıń ómirbayanı, bay dóretpeleri, qaraqalpaq muzika mádeniyatina qosqan úlesi, usi joldiń dawamshilari Qońiratli Orinbay, Jańabay baqsilar, olardiń shákirtleri Mádireyim, Narbay baqsılar, Berdaq-Húrliman baqsishiliq dástúrin dawam etken Qarajan baqsi, oniń ómirbayani, «Dáwletiyarbek», «Ashiq-Nájep» dástanlarin atqariwdaǵi sheberlikleri. Aytjan Xojalepesovtiń atina baylanıslı ólmeytuǵin qaraqalpaq xalıq namalari. Ámet Tariyxovtıń, Ańsatbay Qayratdinovtıń, Genjebay Tilewmuratovtiń baqsishiliq xizmetleri. Qaraqalpaq xalqiniń qaharmanliq liroepikaliq dástanlariniń hám qosıq, muzika mádeniyatiniń qáliplesiwinde hám rawajlaniwinda baqsilardiń dóretiwshilik úlesi.

Xalıq shayirlari Jiyen, Berdaq, Kúnxoja, Ájiniyaz, Ótesh, Omar, Jańabay, Ayapbergen, Sadiq, Abbazlardiń xalıq poeziyasiniń rawajlaniwinda qosqan úlesi.

21- tema. Folklor hám ádebiyat

Folklordıń uzaq waqıtlardan beri ádebiyat penen qatnası, ózara baylanısı. Eskiden qalǵan jazba esteliklerdegi folklorlıq elementler. XX ásirge shekemgi qaraqalpaq shayırlarıınıń dóretiwshiliginde folklordan sheberlik penen paydalanıwı. Berdaq, Kúnxoja, Ájiniyaz, Ótesh, Omardıń folklordı qollanıwı. Ayapbergen, Sadıq, Abbaz dóretpelerindegi folklorizm, olardıń ayırım qosıqlarınıń xalıq poeziyası shegine jetiwi. T.Jumamuratov, I.Yusupov dóretiwshiligindegi folklorlıq dástúrler, folklordıń qaraqalpaq dramaturgiyasında N.Dáwqaraev, Á.Shamuratov, I.Yusupov, S.Xojaniyazov tárepinen isletiliwi. Folklor menen ádebiyattıń tıǵız baylanısında jazıwshınıń sheberlik mektebiniń payda bolıwı. Qaraqalpaq ádebiyatınıń jetilisiw hám rawajlanıwında qaraqalpaq folklorınıń roli, áhmiyeti.

Tiykarǵı ádebiyatlar

1. Járimbetov Q., Nzamatdinov J., Allambergenova I. Qaraqalpaq folklorı. Sabaqlıq. –T.: «Sano-standart» baspası, 2018. -256 bet.
2. Jo'rayev M., Eshonqulov J. Folklorshunoslikka kirish. O'quv qo'llanma. – Toshkent: «Barkamol fayz media», 2019, -180 bet.
3. Алламбергенов К. Ер Едиге, «Едиге» дәстаны, Алтын Орда ҳәм Маўараўннаҳр дәўири тарийхының гейпара мәселелери. – Нөкис: «Билим», 2017. -128 б.
4. Алламбергенов К. Әмир Темир ҳәм Ер Едиге (Уллы атланыс) – Нөкис: «Қарақалпақстан», 2017. -68 бет.
5. Баўатдинова С. Қарақалпақ халық қосықлары. Оқыў қолланба. – Нөкис: «Қарақалпақстан», 2019. -128 бет

Qosımsha ádebiyatlar

6. Мирзиёев Ш.М. Танқидий таҳлил, қатъий тартиб-интизом ва шахсий жавобгарлик – ҳар бир раҳбар фаолиятининг кундалик қоидаси бўлиши керак. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2016 йил якунлари ва 2017 йил истиқболларига бағишланган мажлисидаги Ўзбекистон Республикаси Президентининг нутқи. // Халқ сўзи газетаси. 2017 йил 16 январь, №11.

7. Алламбергенов К. Миллий мафкура ҳәм қарақалпақ фольклоры. Оқыў қолланба. – Нөкис НМПИ киши типографиясы, 2014. - 48 б.

8. Алламбергенов К. Қарақалпақ әдебиятында айтыс. – Нөкис: «Қарақалпақстан», 1989. -140 бет.

9. Баўатдинова С. Қарақалпақ халық қосықлары. (Хрестоматия) – Нөкис: «Қарақалпақстан», 2019. -128 бет

10. Bawatdinova S. Folklorlıq ámeliyat. (Oqıw metodikalıq qollanba) – Nókis: Ájiniyaz atındaǵı NMPI Redakciya- baspa bólimi, 2019, -26 bet

11. Қазақбаев С. Қарақалпақстан салт дәстүр жырлары. – Нөкис: «Қарақалпақстан», 2012. -32 бет

12. Қарақалпақ фольклоры. Көп томлық. 27-42- томлар. –Нөкис: «Илим», 2011. -424 бет

13. Мақсетов Қ. Қарақалпақ халқының көркем аўызеки дөретпелери. Сабақлық. – Нөкис: Билим, 1996. -340 бет

14. Қарақалпақ фольклоры – Нақыл мақаллар. - Тошкент: «Янги китоб», 2019, -256 бет

10.00.08 – Folklor
(Sorawlar)

1. Qaraqalpaq folklorınıń áyyemgi derekleri hám ózinshelikleri
2. Ertedegi qaraqalpaq folklorınıń úlgileri, qáliplesiwi hám rawajlanıw jolları
3. Folklordıń tariyx, adebiyat ham basqa da pánler menen baylanısı.
4. Folklordıń taralıwı, dóretiwshileri hám atqarılıwı
5. Folklorda kóp qatlamlıq qubılısı. Variant hám versiya.Folklorda sinkretizm
6. Qaraqalpaq folklorınıń jıynalıwı, basıp shıǵarılıwı. Qaraqalpaq folkloru boyınsha dáslepki ilimiy izertlewler.
7. Qaraqalpaq folklorınıń klassifikaciyası hám lirikalıq janrları
8. Qaraqalpaq polklorınıń 60-90-jıllardaǵı hám onnan keyingi jıllardaǵı izertleniwi
9. Xaliq qosıqlarınıń payda bolıwı hám ózne tán ózgeshelikleri

10. Ańız, ápsana, ráwiyatlar hám kúldirgi sózler.
11. Qaraqalpaq folklorınıń epikalıq janrları. Tolǵawlar
12. Qaraqalpaq xalıq erteklerinińtúrleri
13. Qaraqalpaq xalıq dástanlarınıń áyyemgi derekleri hám izertleniw máseleleri
14. Qaraqalpaq qaharmanlıq dástanlarınıń qáliplesiwi, tariyxıy derekleri. Mip. Miplik motivler tipologiysı. (Alpamis, Edige, Qoblan, Qırıq qız) dástanlarınıń úyreniliwi.
15. Liroepikalıq hám sociallıq turmis máselelerin sóz etetuǵin dástanlar («Sháryar», «Shiyrin-Sheker» t.b.)
16. Mif haqqında túsinik
17. Ertedegi túrkiy tilles xalıqlarǵa ortaq ádebiy estelikler
18. Qaraqalpaq folklorin klassifikatsiyalaw boyinsha dáslepki hám songı úlgiler
19. Folklorlıq qubılıslar haqqında tusinik
20. Qaraqalpaq xalıq awızeki ádebiyatında balalarǵa miyras úlgiler
21. Qaraqalpaq folklorınıń lirikalıq janrları hám formaları
22. Erteklerdiń tárbiyalıq áhmiyeti, syujet hám obraz jasaw usılları
23. Ápsanalarda tariyxıy haqıyqatlıq hám qıyal.
24. Mif haqqında túsinik
25. Qaraqalpaq qaharmanlaq dástanlarınıń qáliplesiwi, tariyxıy derekleri.
26. Qaraqalpaq xalıq dástanlarınıń qáliplesiw hám rawajlanıw jolları
27. Qaraqalpaq folkloristikasınıń payda bolıwı hám rawajlanıwı
28. Qaraqalpaq xalıq qosıqları.
29. Sheshenlik sózler
30. Jumbaqlar
31. Aytıs ham onıń folklorlıq sıpatları
32. Alpamıs" dástanı milliy ruwxıy ǵáziynemiz deregi
33. "Edige" dástanınıń qáliplesiwi hám tariyxıy shınlıqqa qatnası.
34. "Edige" niń ómirne baylanılı ayrım tariyxıy haqıyqatlıq
35. "Qoblan" dástanınıń dóreliw dáwirleri hám tariyxıy derekleri haqqında
36. "Qırıq qız" milliy ruwxıy, tariyxıy hám mádeniy miyrasmızdıń saǵaları
37. Xaliq qosiqlariniń payda bolıwı ózine tán ózgeshelikleri
38. Salt-dásturler qosıqlarıınıń xalıq úrp-adeti menen baylanısı haqqında
39. Ańız, ápsana, ráwiyatlar
40. Folklorǵa tán syujet, obraz, til
41. Sheshenlik sózler
42. Aytımlar haqqında túsinik
43. "Yusup-Axmet" dástanınıń izertleniwi
44. Qaraqalpaq qaharmanlıq dástanlarında miflik elementler
45. «Jahansha» dástanınıń izertleniwi
46. Qaraqalpaq folklorında anekdotlar.
47. Miynetke baylanisli qosıqlar

48. Muhabbat temasına arnalǵan qosıqlar
49. Tariyxiy qosıqlar
50. Aqıl-násiyat qosıqları
51. Aytımlardıń mazmunı, ideyası
52. Folklordaǵı shayırlar aytısı, onıń ózine tán ózgeshelikleri
53. Jumbaqlardıń dórew derekleri, tariyxı
54. Jańiltpashlardıń janrlıq ózgeshelikleri
55. Qaraqalpaq naqıl-maqallarınıń izertleniwi hám klassifikaciyası
56. Tolǵawlar -qaraqalpaq folklorınıń óz aldına bir janrı
57. «Máspatsha» hám «Sháryar» dástanların salıstırmalı talqılaw
58. Qaraqalpaq liroepikalıq dástanlarınıń jıynalıwı hám izertleniw máseleleri
59. Qaraqalpaq folklorında jańıltpashlar
60. Q.Maqsetov hám qaraqalpaq folkoristikası
61. «Alpamıs» dástanı ideya-tematikası hám janrlıq ózgesheligi, genezisi, izertleniwi
62. Qaraqalpaq erteklerińiń izertleniwi
63. Besik jırı haqqında ulıwma sıpatlama.
64. Qaraqalpaq xalıq naqıl-maqalları
65. Folklordıń áyyemgi derekleri.
66. «Er Ziywar» dástanınıń ideya-tematikası, obrazlar sisteması
67. S.Kazaxbaevtıń folklordaǵı ilimiy kózqarasları
68. K.Palımbetovtıń ilimiy miynetleri
69. S.Bahadirova hám folklordıń izertleniwi
70. A.Alievtiń ilimiy kózqarasları
71. T.Niyetullaev hám qaraqalpaq folkloru
72. Balalar folklorınıń izertleniwi
73. Jańıltpashlardıń úyreniliwi
74. Ańızlardıń úyreniliwi
75. Mif hám onıń izertleniwi
76. M.Esebaevtıń ilimiy izertlewleri
77. S.Bawetdinovanıń ilimiy izertlewleri
78. Joqlaw qosiqlari. N.Dáwqaraevtiń bul qosiqlar haqqinda pikiri.Olardiń mazmuni.
79. *Qoblan* dástani. Qaraqalpaqsha variantlari.Syujeti.Obrazlar.Epostiń izertleniwi haqqinda.
80. Qaraqalpaq folkloriniń dóretiwshileri h ám atqariwshilari. Xaliq dóretpeleri.Qaraqalpaq jirawlari.Soppasli Sipira jiraw, Múyten jiraw.
81. Folklor h ám jazba ádebiyat h aqqinda baylanis. Folklor h ám jazba ádebiy esteliklerdiń bir-biri mene baylanisi.Jazba ádebiyattaǵi folklorliq dástúrler.
82. *Ashiq-Nájep* dástani. *Ashiq-Nájeptiń* tiykarǵi usqasi.Qaraqalpaqsha versiyasi.Syujeti.
83. Turmis ertekleri. Turmisqa biraz jaqinliǵi.Adam ómiriniń hár qiyli

táreplerine kewil bóliwi.*Jarliniń qizi* ertegi.

84. Aqil-násiyat qosiqlari. :git-násiyat qosiqlariniń tárbiya menen baylanisi.Termeler.

85. Qaharmanliq epos. Qaharmanliq dástanlar temasi.Uatandi qorǵaw, eldi biriktiriw.Alpamis, Qiriq qiz h .t.b.

86. Dástanlar haqqında túsinik.

87. Bet ashar haqqında ulıwma sıpatlama.

88. Qaraqalpaq balalar folklorı hám onıń izertleniw tariyxı

89. Qaraqalpaq folklorında dástanlar klassifikaciyası

90. Qaraqalpaq xalıq dástanı «Edige» niń obrazlar sisteması

91. Qaraqalpaq folklorınıń dóretiwshileri hám atqarıwshıları.

92. Qorqıt ata jırları hám qaraqalpaq folklorı.

93. Folklordaǵı variant hám versiya.

94. Qaraqalpaq folklorında ápsanalar

95. «Sháryar» dástanındaǵı syujetlik waqıyalar.

96. Alpamis dástani. Dástanniń jiynaliwi.Izertleniwi.Baspa kóriwi.Genezisi.Janrliq ózgesheligi.Versiyalari.Qaraqalpaqsha variantlariniń ózgesheligi.Syujetlik ózegi.

97. Folklorda sinkretizm qubilisi. Sinkretizmniń mánisi.Xaliq awizeki dóretpelerinde sóz, saz, atqariw ónerleriniń birliginiń kórinisi.

98. Qaraqalpaq xaliq ertekleri. Ertek janri h aqqinda uliwma túsinik.Turmisqa baylanisli, h aywanatlar h aqqindaǵi, qiyaliy ertekler.

99. Folklordiń sipatli belgileri. . Folklor menen jazba ádebiyattiń ózgeshelikleri.

100. Qaraqalpaq folkloriniń áyyemgi derekleri.

101. Tumaris, Shiraq. Zarina, Orxon-Enisey jazba estlikleri, M.Qashǵariy, Yusup Xas Xajip. Beriniy miynetleri. Folklordiń áyyemgi derekleri ekenligi.

102. Qaraqalpaq folkloristikasiniń payda boliwi h ám rawajlaniwi.

103. Folklordiń jiynaliwi, bastirilip shiǵariliwi, izertleniwi, oris ilimpazlariniń hám jergilikli alimlariniń folkloristika iliminiń rawajlaniwina qosqan úlesi.

104. Qaraqalpq folkloriniń klassifikatsiyasi. .

105. Q.Ayimbetov, O.Kojurov, N.A,Baskakov, N.Dawqaraev h ám Q.Maqsetovlardiń klassifikatsiyalari.

106. Qaraqalpaq xaliq qosiqlari.

107. Qaraqalpaq folklorında giperbolalıq suwretlewler.

108. Jańıltpashlar haqqında túsinik.

109. Qaraqalpaq folklorında tolǵawlar

110. Qaraqalpaq folklorındaǵı jır, jırawlar terminleriniń qısqasha anıqlaması.

111. «Góruǵlı» dástanınıń qaraqalpaqsha túrkmenshe versiyalarınıń uqsaslıq hám ayırmıshılıqları

112. «Qoblan» dástanınıń izertleniwi

113. Qaraqalpaq folklorında esittiriw, kewil aytıw, joqlaw jırları.

114. Qaraqalpaq folklorındaǵı mif hám miflik obrazlar anıklaması.

115. Qaraqalpaq folklorında «Dawletiyarbek» dástanı

116. Qaraqalpaq folklorında «Qırıq qız» dástanı
117. Folklor termini hám folklor haqqında túsinik.
118. Salt-dástúr qosıqları.
119. Folklor hám ádebiyat
120. Xaliq qosiqlariniń túrleri, janrliq h ám formaliq tematikaliq ózgeshelikleri, qosiqlardiń qurilisi h ám mazmuni.
121. Xaliq qosiqlariniń izertleniwi.
122. Qaraqalpaq folklorindaǵi aytis janri.
123. Aytistiń túrleri, qiz jigitler aytisi, shayirlar aytisi, aytistiń qurilisi h ám ózgesheligi. Aytistiń izertleniwi.
124. Muxabbatqa arnalǵan qosiqlar.
125. Muxabbat qosiqlariniń ózgesheligi, qurilisi, mazmuni h ám ideyasi. Muxabbat qosiqlarina misallar.
126. Sheshenlik sózler.
127. Sheshenlik sózlerdiń ózgesheligi, mazmuni, qurilisi, kórkemliligi. Jiyrenshe sheshen sózleri.
128. Jumbaqlar. . Jumbaqlardiń tariyxiy derekleri. Izertleniwi, ózgesheligi, tematikasi jumbaqlardan misallar keltiriw.
129. Jań iltpashlar. . Jań ilpashlardiń ayirmashiliq belgileri. Izertleniwi, kórkemliligi, misallar keltiriw.
130. Qaraqalpaq ertekleri.
131. Erteklerdiń dóreliwi h ám qurilisina qaray túrleri.
132. Erteklerdiń ideyasi qah armanlari h aqqinda. Olardiń tárbiyaliq áh miyeti.
133. Kúlkili sózler (anekdotlar).
134. Kúlkili sózlerdiń izertleniwi, syujeti, mazmuni, qurilisi Omirbek laqqi, Dosnazar solaqay haqqinda anekdotlar
135. N.A.Baskakov hám qaraqalpaq folklori
136. «Sayatxan-Hamra» dástanınıń ideya-tematikası hám syujetlik ózgesheligi
137. Qaraqalpaq folklorında aytıs janrı
138. Xalıq prozası haqqında túsinik.
139. N.Dawqaraev hám qaraqalpaq folkloristikası
140. Qaraqalpaq folklorında dástan janrı (awızeki hám jazba dástanlar)
141. Social-turmıslıq dástanlar
142. «Er Shora» dástanınıń ideya-tematikası hám syujetlik ózgesheligi
143. Qaraqalpaq folklorınıń izertleniw máseleleri.
144. Tolǵawlar. .
145. Tolǵawlardaǵi tariyxiy syujet.
146. Tolǵawlardiń qosiqlardan, termelerden parqi. Ormambet biy, «Posqan el» tolǵawlari.
147. Alpamis dástani. Dástanniń jiynaliwi, bastirilip shiǵariliwi, izertleniwi, dástanniń kóp variantlililǵi, kóp versiyaliliǵi, ideyaliq mazmuni, temasi h ám ideyasi, tárbiyaliq áh miyeti.
148. Ań izlar. (Legendalar) . Ań izlardiń jiynaliwi, izertleniwi. Ań izlardiń

ápsanalardan ayirmashiliǵi. Ań izlardaǵi tariyxiy orin, tariyxiy waqiya h ám tariyxiy adamlar.

149. Ápsanalar. (mifler)

150. Apsanalardiń jiynaliwi hám izertleniwi. !psanalardiń ań izlardan parqi.

151. Turmis (realistlik) ertekleri.

152. Turmis ertekleriniń realliqqa jaqinliǵi. Syujeti kórkemligi. Obrazlardiń ózgesheligi. Tárbiyaliq áh miyeti.

153. Qaraqalpaq naqil-maqallari.

154. Naqil-maqallardiń jiynaliwi, izertleniwi. Tematikaliq ózgeshelikleri. Naqil-maqallarda tárbiyaliq metodlar.

155. Aytimlar.

156. Aytimlar-awizeki ádebiyattiń bir túri. Shaman h ám islam dininiń mádeniyatiniń tásiri. Bádik, gúlapsan, zikir saliw, yaramazan.

157. Qiyaliy (fantastikaliq) ertekler.

158. Qiyaliy erteklerdiń ideyaliq baǵdari, qurilisi, syujeti, obrazlari. Qiyaliy erteklerdegi fantastikaliq h ám miflik motivler.

159. Qoblan dástani. Dástanniń jiynaliwi, baslip shiǵariliwi h ám izertleniwi.

160. Dástanniń variantlari h ám versiyalari. Dástanniń temasi, ideyasi h ám ideyaliq mazmuni.

161. Uris dáwirindegi xaliq qosiqlari.

162. Uris dáwirindegi xaliq qosiqlariniń jiynaliwi, izertleniwi, ideyaliq baǵdari h ám tárbiyaliq áh miyeti.

163. Haywanatlar h aqqindaǵi ertekler.

164. Bul tiptegi erteklerdiń syujet qurilisi, kompozttsiyasi, obrazlar ob`ekti h ám ideyaliq baǵdari.

165. Qiriq qiz dástani. . Dástanniń jazip aliniwi, kitap etip basiliwi h ám izertleniwi. Basqa dástanlardin ayirmashiliq belgileri. Variantlari ideyaliq mazmuni, ideyaliq baǵiti. Dástandaǵi kóp qatlamliliq qublisi.

166. Balalar qosiqlari.

167. Balalar qosiqlariniń ózgeshelikleri h ám tárbiyaiq áh miyeti. Túlkishek, áwelemen-dúwelemen, h ákke qayda qosiqlari.

168. Qaraqalpaq folkloriniń klassifikatsiyasi.

169. 1930-jil Q.Ayimbetov, O.Kojurovlardiń klassifikatsiyasi.

170. 1950-jil N.A.Baskakov, N.Dawqaraevlardiń , soń ǵi dáwirdegi Q.Maqsetovlardiń klassifikatsiyalari.

171. Máspatsha dástani. . Dástanniń syujetlik dúzilisi, jiynaliwi, bastirilip shiǵariliwi h ám izertleniwi.

172. Dastanniń ideyasi h ám tárbiyaliq áh miyeti.

173. Besik jiri. .

174. Besik jiriniń xarakterli belgisi. Oniń tárbiyaliq áh miyeti. Besik jirinan misallar keltiriw.

175. Qaraqalpaq folkloriniń áyyemgi derekleri.

176. Orxon-Enisey jazba estelikleri, Tumaris, Shiraq, Zarina ápsanalari M.Qashqariy, Beruniy miynetleri.

177. Edige dástani. Dástanniń izertleniwi. Dástanniń tariyx penen baylanisi. Dástanniń temasi, ideyaliq baǵiti h ám ideyaliq mazmuni.

178. Tariyxiy qosiqlar. . Tariyxiy qosiqlardiń ózgesheligi. Tariyxiy orinlar, tariyxiy waqiyalar h ám tariyxiy adamlar.

179. Tariyxiy adamlardi súwretlew. Súwretlew menen xarakterliligi. «Qaraqalpaq», «Baysińa» qosiqlari.

180. Folklordiń sipatli beligileri.

181. Folklordiń predmti. Jazba ádebiyattan parqi.

182. «Ǵárip ashiq» dástani. Dástanniń ideyaliq mazmuni, dástanniń janrliq ózgesheligi. Oniń temasi h ám ideyasi.

183. Aqil-násiyat qosiqlari. (Termeler) .

184. Termeler – táribya mekktebi. Termelerdiń tematikasi. Ondai ádep-ikramliliq printsipleri. Misallar keltiriw.

185. Qaraqalpaq fol`klori boyinsha dáslepki ilimiy izertlewler. . Qaraqalpaq folklorinia oris ilimpazlariniń qiziǵiwshiliǵi, jiynaliw h ám bastirip shiǵariw isleri.

186. «Alpamis» dástani. Dastanniń janrliq ózgesheligi, ideyaliq mazmuni. Temasi h ám idesi.

187. Dástúr qosiqlari.

188. Dástúr qosiqlariniń túrleri~ toy basliw, háwjar, siń siw, bet ashar, joqlaw.

189. Turmis ertekleri.

190. Turmis erteklerińiń realliqqa qatnasi. Tematikasi. Ideyaliq baǵdari, tábiyaliq áh miyeti.

191. «Er shora» dástani. Dástanniń jinrliq ózgesheligi. Temasi hám ideyasi. Ideyaliq mazmuni, obrazlar sistemasi.

192. Aytimlar.

193. Shaman h ám islam dini menen baylanisli dórelgenligi. Bádik, gúlapsan, zikir saliw yaramazan.

194. Qiyaliy. (ájayip hádiyseler haqqinda) ertekler. . Qiyaliy erteklerdiń tematikaliq ózgesheligi, ideyasi, obrazlar sistemasi.

195. Sháryar dástani. . Dástanniń janrliń ózgesheligi. Tmasi h ám ideyasi. Obrazlar sistemasi.

196. Sheshenlik sózler.

197. Sheshenlik sózlerdiń ózgesheligi. Mazmuni, kórkemligi. Jiyrenshe sheshen sózleri.

198. Jumbaqlar.

199. Jumbaqlardiń tematikasi. Misallar menen dálillew.

200. Qoblan dástani. . Dástanniń jiynaliwi. Bastirilip shiǵariliwi, izertleniwi, variantlari, versiyalari, temasi, ideyasi, janliq ózgesheligi.